

N:o 22.

Ank. till Riksd. kansli den 16 april 1907, kl. 2 e. m.

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 6, angående utredning, om och i hvad mån läkare må såsom straffpåföljd kunna fräntagas rätten att utöfva läkareverksamhet m. m.

I en af herr *S. T. Palme* inom Andra Kammaren väckt och till utskottets behandling hänvisad motion, n:o 108, hemställes: »att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t *dels* låta verkställa utredning, om och i hvad mån läkare må, såsom straffpåföljd eller af annan orsak, kunna för längre eller kortare tid fräntagas rätten att utöfva läkareverksamhet; *dels* låta verkställa utredning angående de villkor och bestämmelser, som samhället till sina medlemmars skydd bör stadga med afseende på medicinsk verksamhet utöfvad af personer, hvilka icke äro läkare; *dels* därefter inkomma till Riksdagen med de förslag, som häraf kunna föranledas.»

Efter att i korthet hafva redogjort för medicinalväsendets utveckling i Sverige samt villkoren och formerna för vinnande af legitimation, d. v. s. behörighet att i riket utöfva läkarekonsten, framhåller motionären bristen hos oss på alla bestämmelser rörande befogenhet för staten att under vissa omständigheter fräntaga en läkare denna behörighet. Beträffande en del andra yrken, å hvilka exempel anföras, kunna däremot öfverträdelse af de för yrket gifna föreskrifterna i vissa fall medföra mistning af rätten att utöfva den ifrågavarande verksamheten, rörelsen

eller handteringen. Särskildt fäster motionären därvid sin uppmärksamhet på den behörighet att föra fartyg, som af kommerskollegium meddelas fartygsbefälhafvare och som synes honom erbjuda vissa likheter med den af medicinalstyrelsen meddelade behörigheten att utöfva läkarekonsten; en fartygsbefälhafvare kan emellertid frändömas rätten att föra fartyg, men en läkare kan icke frantagas rätten att praktisera.

»Behöfligheten af att jämväl beträffande läkarekonstens utöfvare möjlighet finnes att använda den ultima ratio, som ligger i frändömande under vissa omständigheter af behörigheten att praktisera,» synes dock motionären uppenbar och styrkes genom några exempel. Dessa och andra exempel anser motionären bevisa, att vissa läkare icke endast äro vådliga för sina medmänniskors lif och hälsa, utan därjämte kunna föränleda ganska stora ekonomiska skador. Han yttrar härom: »Det förhåller sig nämligen så, att af läkare utfärdade intyg och förklaringar i stor utsträckning läggas till grund för ofta nog högst betydande ekonomiska transaktioner. Jag vill i detta afseende, andra lätt funna exempel förbigångna, särskildt omnämna det beroende, hvori hela lifförsäkringsväsendet är däraf, att de vederbörliga läkareintygen äro fullt pålitliga. Likaledes kan i detta sammanhang påpekas, hurusom ej sällan stora intressen, ekonomiska, moraliska, juridiska intressen, som beröra personers lif, ära och gods, äro afhängiga af exempelvis obduktioner och undersökningar angående personers sinnestillstånd. Svårigen lär väl, under nuvarande förhållanden, en domstol kunna förvägra laga vitsord åt ett obduktionsprotokoll eller ett utlåtande öfver sådan undersökning, som här nämnts, äfven om den underskrifvande läkaren varit en brottsling, frändömd medborgerligt förtroende.»

Motionären tillägger sedermera: »Såsom af exemplen framgår, kunna de förhållanden, som skulle kunna tänkas föränleda förlust af legitimationen, vara af hufvudsakligen två slag, nämligen dels sådana som stå i samband med ett af läkaren begånget brott, dels sådana som sammanhänga med ett sjukligt sinnestillstånd hos läkaren. Den senare gruppen af hithörande förhållanden är jämförelsevis svår att närmare bestämma, och den frågan bör undersökas, om icke redan bestående lagbestämmelser, målmedvetet tillämpade, kunde vara tillräckliga för att råda bot för därmed i samband stående missförhållanden. Väsentligt lättare att formulera och att i praktiken genomföra äro bestämmelser rörande den första, med läkarens brottslighet sammanhängande gruppen af anledningar till förlust af behörigheten att praktisera. Det bör emellertid där tagas under ompröfning, huruvida denna förlust endast bör drabba läkare som gjort sig skyldig till sådant brott, som står i

samband med hans yrke, eller om den bör ifrågakomma jämväl vid andra förbrytelser. I hvarje fall synes mig en suspension af behörigheten böra inträda under den tid, som för brott dömd läkare till äfventyrs är medborgerligt förtroende förlustig.

I sammanhang härmed bör tagas i öfvervägande den eventuella proceduren vid frändömandet af behörigheten, därvid bestämmandet kan läggas antingen helt och hållet i den civila domstolens eller helt och hållet i medicinalstyrelsens hand, eller ock så förfaras, att den civila domstolen dömer i brottmålet och medicinalstyrelsen sedan afgör den särskildt här åsyftade påföljden.»

Genom en bestämmelse om rätt att såsom straffpåföljd frändöma läkare behörigheten att utöfva läkarekonsten skulle emellertid under nuvarande förhållanden icke kunna förhindras, att en sålunda »afdankad läkare» utöfvade samma praktik, som i ingalunda ringa mån alltjämt utöfvas af s. k. kvacksalfvare. Motionären finner det därför erforderligt, att beträffande personer, som, utan att vara läkare, utöfva medicinsk praktik, åstadkommes »en ny, fullt modern lagstiftning, som å ena sidan skyddar samhället mot verkliga vådor och å andra sidan lämnar utrymme för den frihet i berörda afseende, som kan anses nödvändig och lämplig», hvarför motionären föreslår en utredning äfven af denna fråga.

Beträffande de närmare detaljer, motionären i öfrigt anfört till stöd för sina förslag, tillåter sig utskottet att hänvisa till motionen.

Af de exempel, motionären omnämnt för att styrka behöfligheten af sådana föreskrifter, enligt hvilka staten under vissa omständigheter skulle äga befogenhet att frantaga en läkare rättigheten att utöfva läkarekonsten (»*venia practicandi*»), synes det utskottet framgå, att förhållanden verkligen kunna inträffa, då en sådan befogenhet vore af behovet väl påkallad. Såsom af motionärens redogörelse för hithörande bestämmelser framgår, har staten emellertid icke förbehållit sig någon sådan rätt. Visserligen hafva bestämda villkor föreskrifvits, utan hvilkas uppfyllande ingen, såsom regel, får utöfva läkarekonsten inom landet, men däremot synes man alldeles hafva förbisett, hvad som dock borde vara den naturliga konsekvensen af denna för öfrigt högst nödvändiga föreskrift, nämligen att staten, som meddelar den erforderliga koncessionen, äfven bör äga rätt att under vissa förhållanden indraga densamma.

Behörighet att inom riket praktisera, d. v. s. att utöfva läkarekonsten i sin helhet, är i allmänhet beroende af att medicinsk licentiatexamen blifvit aflagd. Därutöfver erfordras emellertid äfven en anmälan hos medicinalstyrelsen för erhållande af legitimationsbevis och för inskrifning i styrelsens matrikel, men ett uraktlåtande af denna anmälan medför ingen annan påföljd, än att den försumlige icke införes i den tryckta förteckning, som årligen utfärdas öfver alla dem, som äro till läkarekonstens utöfvande inom riket berättigade. — Såsom allmän regel äro vidare alla läkare vid utöfningen af sitt yrke ställda under medicinalstyrelsens inseende och pliktige att efterkomma hvad styrelsen dem i kraft af gällande författningar och instruktioner föreskrifver. Beträdes någon med fel eller försummelse i sin befattning eller visar han anmärkningsvärd okunnighet om de behörigen utfärdade föreskrifter, hvilka det åligger honom att iakttaga eller tillämpa, äger medicinalstyrelsen, enligt den för styrelsen gällande instruktionen, att härför tilldela honom föreställning och varning. Dessutom kan styrelsen genom föreläggande af lämpliga viten, dock ej högre än tvåhundra kronor, tillhålla försumlige läkare att fullgöra hvad dem i afseende på de till styrelsens förvaltning hörande ärenden författningenligt åligger eller af styrelsen särskildt förordnas. Inträffa förnyade försummelse, eller är det af läkaren begångna felet af svårare beskaffenhet, må styrelsen sådant hos justitiekanslersämbetet eller Kungl. Maj:ts befallningshafvande anmäla med begäran om åtals anställande mot den felande.

Att dessa bestämmelser icke äro tillräckliga för att stäfja sådana förseelser, på hvilka motionären anført exempel, torde vara uppenbart. Icke ens den ofvan angifna utvägen att hos vederbörande myndighet begära åtals anställande mot en läkare, som groft felat med hänsyn till sin yrkesutöfning, är härvidlag tillfyllestgörande. Så har exempelvis inför utskottet meddelats att, då åtal blifvit väckt mot en af de i motionen antyde läkarne, emedan han med öfverskridande af sin befogenhet såsom läkare utskrifvit recept för tekniskt bruk å ett såsom läkemedel oanvändbart gift, hvilket därefter af receptmottagaren användes i själfmordsändamål, den ifrågavarande läkaren i brist på tillämpliga föreskrifter i förevarande afseende blef af domstolen frikänd. I andra länder, såsom Tyskland, Frankrike m. fl., skulle läkaren genom ett dylikt missbrukande af sin ställning otvifvelaktigt blifvit fälld till ett ganska drygt ansvar. I dessa länders medicinal- och allmänna lagstiftning finnas nämligen mycket detaljerade bestämmelser rörande fel och försummelse från läkarnes sida, hvilka bestämmelser också strängt tillämpas och i många fall visat sig medföra den åsyftade verkan.

I *Tyskland* kan visserligen icke, enligt gällande näringslagstiftning, ett på grund af fullständiga handlingar utfärdadt legitimationsbevis återtagas, såvida icke handlingarna sedermera visat sig felaktiga, eller läkaren i fråga dömts förlustig medborgerligt förtroende, i hvilket senare fall upphäfvandet af rätten att utöfva läkarekonsten dock endast gäller för den tid, nämnda straff ådömts, men i stället är läkarens ansvar för de handlingar, han under yrkesutöfningen begår, särskildt skärpt i den tyska strafflagen. Sålunda stadgas exempelvis i fråga om uppsåtligt vållande till annans död eller kroppsskada, utom de allmänna straffbestämmelserna mot »vårdslöshet, oförsiktighet eller försummelse», en ytterligare straffskärpning, därest gärningsmannen på grund af sitt ämbete, kall eller yrke varit särskildt skyldig iakttaga den uppmärksamhet, som han åsidosatt. Samma förhållande, nämligen en relativt strängare straffpåföljd, inträder äfvenledes, därest en läkare begår otuktiga handlingar med någon, som genom sin ställning är i ett eller annat afseende af honom beroende, eller med patient, som han genom hot om lifsfara, bedöfning eller på annat sätt bringat i viljelöst eller medvetslöst tillstånd. Slutligen torde äfven, med anledning af motionärens särskilda omnämnande af det beroende, hvori försäkringsväsendet är däraf, att de vederbörliga läkareintygen äro fullt pålitliga, böra erinras om att i *Tyskland* läkare kan dömas till ansvar på den grund, att ett af honom utfärdadt intyg varit afsiktligt felaktigt eller ofullständigt och härigenom ägnadt att vilseleda. Genom dessa och andra liknande bestämmelser i strafflagen kunna i *Tyskland* fel och försummelse vid läkareyrkets utöfning kraftigare motverkas och beifras än hos oss, där de rättsliga bestämmelserna i dessa stycken äro långt ofullständigare.

I *Frankrike* kan, enligt den nya medicinallagstiftningen af den 30 november 1892, en läkare af domstol frångå rätten att utöfva läkarekonsten antingen för viss tid eller för all framtid, därest han bland annat blifvit dömd för förfalskning, stöld eller bedrägeri eller för vissa andra i lagen närmare angifna brott, begångna under utöfning af och i samband med läkareyrket. Samma är förhållandet i *Danmark*, dock med den åtskillnad, att domsrätten där utöfvas af sundhetskollégium. I nämnda kollégiums instruktion § 22 föreskrifves nämligen i detta afseende: »Finner kollégiet, att någon dess underlydande antingen visar försumlighet eller annat fel i sin yrkesutöfning eller ock brister i iakttagandet af de allmänna medicinalförordningarna, bör kollégiet allvarligen erinra vederbörande därom. Skulle en sådan erinran ej hafva åsyftadt resultat och är felet synnerligen svårartadt, äger kollégiet att genom veder-

börande myndighet eller förman tills vidare förbjuda ifrågavarande underlydande utöfvandet af yrket, och bör meddelande om förhållandet omedelbart insändas till justitieministeriet».

Att äfven hos oss något måste göras för att verksammare, än som för närvarande är möjligt, motverka fel och försummelse vid utöfvande af läkarens yrke, synes utskottet vara uppenbart och framgår äfven, såsom redan ofvan blifvit antydt, af en del tilldragelser under senaste åren. Hvar tyngdpunkten i så fall bör förläggas, huruvida man, med Tysklands exempel för ögonen, företrädesvis bör genom detaljerade bestämmelser i strafflagen och genom hot om sträng bestraffning söka förekomma tjänstefel eller sådant brott, hvartill just läkarens yrke särskildt kan gifva anledning, eller om man hellre, vare sig uteslutande eller i samband med förenämnda straffmetod, bör vända sig till den af motionären anvisade utvägen och genom en bestämmelse om behörighetens frändömande såsom straffpåföljd söka afskåra möjligheterna, åtminstone i vissa fall, för en brottslig läkare att upprepa sin förseelse, därom tilltror sig utskottet icke att döma. Utskottet hyser likväl den uppfattning, att den väckta frågan är af tillräckligt stor betydelse för att böra underkastas en sakkunnig utredning, resultatet af denna må sedan utnyttas i den ena eller andra riktningen.

Såsom motionären framhållit, skulle frändömandet af legitimationen för en läkare egentligen endast innebära, att den dömda beröfvades rättigheten att »utöfva läkarekonsten och från apotek förskrifva jämväl häftigt verkande eller giftiga läkemedel», hvarjämte han skulle blifva förhindrad att utskrifva legalt giltiga läkareintyg och attester. Däremot skulle ett sådant straff icke under nuvarande förhållanden kunna hindra den dömda att utöfva samma slags verksamhet, som utöfvades af så kallade kvacksalvare. Enligt motionärens uppfattning skulle syftet med det ådömda straffet emellertid icke under dessa förhållanden kunna fullt uppnås, och motionären finner därför nödigt, att en ny, fullt modern lagstiftning åstadkommes, hvilken kunde reglera den enskilda, af icke läkare utöfvade sjukvården, men som på samma gång äfven skulle kunna skydda allmänheten mot de verkligt samhällsvådliga kvacksalvarne och charlatanerna.

Denna fråga är onekligen af en mycket svår och ömtålig natur. Att lämpligen karakterisera begreppet kvacksalveri, rörande hvilket lagstiftningen är och måhända alltid måste vara obestämd, är nämligen icke ringa svårighet underkastadt. Klart är, till en början, att icke hvarje handling, företagen för att rädda en människas lif eller för

att bota en kroppsskada eller i afsikt att lindra ett mänskligt lidande kan vara brottslig och alltså förbjuden. Gränsen måste sökas, där en sådan handling icke längre sammanfaller med det biträde, hvar och en är pliktig att lämna en i nöd stadd människa, eller där den är af så obetydlig beskaffenhet, att någon skada till lif eller hälsa däraf omöjligen kan uppstå. Ty endast då en handling öfverskrider denna gräns, kan den vara af sådan beskaffenhet, att de skäl, på hvilka den är förbjuden, hafva tillämpning på densamma. Men svårigheten ligger just i att så bestämdt angifva denna gräns, att den handling, som öfverskrider densamma, äfven må hafva den noggranna karaktär, som erfordras för att den skall kunna betecknas såsom straffbar.

Nämnda svårighet har också föranledt, att man i en del stater sökt komma åt charlataneriet och det hälsovådliga bedrägeriet på annat sätt än genom ansvarsbestämmelser för läkarekonstens utöfvande af sådana personer, hvilka icke på föreskrifvet sätt gjort sig därtill kompetenta. Så är t. ex. förhållandet i *Tyskland*. Här råder nämligen, enligt den för hela riket gällande näringslagstiftningen, full frihet i utöfningen af läkareverksamhet. Kvinnor, som ej aflagt barnmorskeexamen, äro dock icke berättigade att biträda vid förlossningar. I öfrigt får hvem som helst, oberoende af examensprof, såsom yrke utöfva medicinsk verksamhet, men med förbud för den oexaminerade att tillägga sig sådan titel, att därigenom föreställning kan väckas hos allmänheten, att innehafvaren vederbörligen bestått sina examensprof, ett förbud, som vid öfverträdelse bestraffas med höga böter eller fängelse. Genom en mångfald af domslut är sålunda fastslaget, att hvarje kvacksalfvare ostraffadt äger att exempelvis betitla sig: »diätetiker» etc., men att det däremot icke tillstädjes andra än legitimerade läkare att kalla sig: »praktiserande läkare», »ackuschör», »homöopat», »naturläkare» och dylikt. Lägger man härtill, att kvacksalfvaren lagligen är i saknad af rättigheten att från apoteken rekvirera vissa angifna, synnerligen verksamma, men i den okunniges hand farliga läkemedel samt att han äfvenledes är förbjuden att, enligt gammal sedvana, draga omkring med sina bedrägliga läkemetoder från plats till plats, äfvensom att, där fråga är om vållande till annans död eller kroppsskada genom vårdslöshet, den tyska strafflagen såsom vårdslöshet betraktar redan den omständigheten, att en person befattat sig med ett sjukdomsfall, till hvars skötande han icke varit skickad, om på grund häraf skada uppkommit, så synes en yrkesfrihet i denna mening ej böra blifva så synnerligen farlig för allmänheten. I regel torde nog också förhållandet vara sådant, att de tyska kvacksalfvarne hufvudsakligen befatta sig med behandlingen af vissa slags sjukdomar, som ställa

mindre kraf på kunskaper om människans organism, såsom så kallade »nervösa» lidanden och dylikt, medan de lämna öfriga sjukdomar åt de verkliga läkarne. Vid jämförelse med våra förhållanden, inskränker sig skillnaden i lagstiftningen därtill att, under det i Sverige allt kvacksalfveri är vid vite förbjudet, men lagen ytterst sällan kan komma att tillämpas, så ingriper den tyska staten först när skada skett, men då effektivt. Fråga torde väl också vara, om icke i länder, där folkbildningen befinner sig på en sådan ståndpunkt, att alla till myndig ålder komna individer böra äga upplysning nog för att själfva skydda sig mot kvacksalfveriets vådor, staten lämpligast bör afstå från sitt förmynderskap i detta hänseende och spara med att skipa lag, till dess reell skada bragts å bane. Det senare har åtminstone en fördel med sig, nämligen att lagen kan blifva tillämpad.

Ett motsatt system, eller bestraffning af kvacksalfveri medelst penningböter och i vissa fall fängelse, finnes däremot ännu sedan äldre tider tillbaka stadgad i de flesta öfriga europeiska länder. Hos oss är ansvaret för denna förbrytelse jämlikt 1688 års medicinalordning första gången 50 daler, eller 12 kronor 50 öre i nuvarande mynt, andra gången dubbelt, hvarjämte den brottslige skall »exemplariter afstraffas», ett stadgande, som väl nu mera saknar all praktisk tillämplighet. I Danmark straffas obehörig läkareverksamhet enligt en förordning af år 1794, förnyad genom lagen af den 3 mars 1854, med böter intill 200 kronor eller enkelt fängelse, högst 4 månader, och vid förnyad förbrytelse höjdt straff eller under försvärande omständigheter fängelse på vatten och bröd. I Frankrike stadgar den ofvannämnda lagen af år 1892 böter från 100 till 500 francs och vid förnyad förbrytelse böter från 500 till 1,000 francs samt fängelse från 6 dagar intill 6 månader för olagligt utöfvande af läkarekonsten; utger kvacksalfvaren sig dessutom för att vara läkare, höjes straffet till respektive 1,000 à 2,000 francs, 2,000 à 3,000 francs samt fängelse från 6 månader till 1 år.

Att döma af uttalanden från en del medicinska kongresser, vid hvilka frågan om den olagliga läkareverksamheten på senare tid varit föremål för föredrag och diskussioner, har emellertid hvarken det ena eller det andra af de nu omhandlade systemen ledt till åsyftadt resultat. Såväl i Tyskland som i Frankrike lärer nämligen kvacksalfveriet trots alla lagbestämmelser fortfarande florera fullt ut så ymnigt, om icke ännu mera utbreddt än hos oss, och det vill under sådana förhållanden synas utskottet, som om det vore skäligen ändamålslost att, såsom motionären föreslagit, »låta verkställa utredning angående de villkor och bestämmelser, som samhället till sina medlemmars skydd bör stadga

med afseende på medicinsk verksamhet, utöfvad af personer, hvilka icke äro läkare».

Ur rättslig synpunkt kunde det visserligen vara fördelaktigt att, såsom motionären afsett, få den otidsenliga kvacksalfveriförordningen af år 1688 upphäfd och ersatt med en bestämmelse, som bättre motsvarade tidens kraf och som på ett lämpligare sätt reglerade den sjukvårdsverksamhet, som för närvarande i stor skala utöfvas af personer, hvilka icke äro skickade för sådan verksamhet, utan endast ockra på lättrogheten och vidskepelsen. Men då det torde vara omöjligt att få denna bestämmelse så affattad, att den icke komme att drabba äfven den lekmanverksamhet, som med obestriddig framgång utöfvas, särskildt på orter, där läkare saknas, och som därför måste anses icke blott tillätlig utan till och med lofvärd, kan utskottet icke för sin del finna en lagstiftning, riktad mot kvacksalfveriet i allmänhet, tillrådlig. Andra Kammaren har också på dessa grunder så nyligen som 1895 och 1896 afslagit en af enskild motionär inom Första Kammaren gjord hemställan om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utfärdande, bland annat, af nya föreskrifter rörande utöfvande af läkareverksamhet, för att genom sådana föreskrifter stäffa kvacksalfveriet inom landet.

Utskottet anser sig slutligen äfven böra framhålla, att det resultat, motionären hufvudsakligen afsett att vinna genom sitt skrifvelseförslag, ganska visst kan uppnås utan det ifrågasatta förbudet mot kvacksalfveri. Ty om en läkare frändömes sin behörighet att utöfva läkarekonsten, går han därigenom icke blott förlustig rätten att bestrida hvarje slags läkaretjänst och att utskrifva legalt giltiga betyg och attester, af hvilka allmänheten nu för tiden i så många fall är i tvingande behof, utan han blir äfven förhindrad att från apotek utbekomma många sådana läkemedel, utan hvilka hans verksamhet, såsom regel, måste blifva föga framgångsrik. Lägges så härtill, att kännedomen af det straff, hvartill en sådan läkare blifvit dömd, naturligtvis komme att spridas bland allmänheten och beröfva honom det förtroende han möjligen förut ägt, så synes hans läkareverksamhet genom förenämnda förhållanden hafva blifvit så begränsad, att af densamma ej torde vara att befara någon egentlig olägenhet.

På grund af hvad utskottet sålunda anført, får utskottet följaktligen, med anslutning till den första delen af motionärens förslag, hemställa,

att Andra Kammaren ville för sin del besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, om och i hvad mån

läkare må såsom straffpåföljd eller af annan orsak, kunna för längre eller kortare tid frångas rätten att utöfva läkareverksamhet, samt därefter till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill denna utredning kan föranleda.

Stockholm den 12 april 1907.

På utskottets vägnar:

RICH. WAWRINSKY.